

KISFALUDY ÉS PETRARCA.

Csak rövidség kedvéért választjuk e címet. Mert nem akarunk párhuzamot írni, vagy általános fejtegetésekbe bocsátkozni. Csak újabb adalékokkal kívánunk azon kérdés tisztázásához járulni, hogy mennyiben hatottak a *Canzoniere* egyes költeményei a *Kesergő Szerelem* egyes dalaira vagy énekeire.

E kérdéssel már Rényi és Imre S. is foglalkoztak. Rényi Kisfaludynak néhány kézirati füzetét használta, melyekben Petrarcából s másokból vett mottókkal vannak ellátva a *Kesergő Szerelem* bizonyos számú dalai és énekei. (Petrarca és Kisfaludy. Budapest, Aigner 1880.) E füzetekből kiindulva hasonlítgatja össze Rényi az olasz és magyar költő verseit. Mi nem láthattuk e kézirati füzeteket, de Kisfaludy Árpád egyetemi tanár úr szívésségéből a *Himfy Szerelmek* egy teljes kézirati példányát használhattuk. E példányban a *Kesergő Szerelem* majdnem minden egyes darabja el van látva jeligével s ezek segítségével próbáltuk kiegészíteni Rényi és Imre S. fejtegetéseit. A nem Petrarcából vett jeligéket mellőzzük, sőt ezek közül is kihagyjuk az olyanokat, melyek nem utalnak valami említésre méltó hasonlóságra.

A 6. dal jeligéje:

Morte o mercè sia fine al mio dolore.

A 102. sonetto (Parte I.) 4. sora. A dalból csak az utolsó két sor emlékeztet némiképp az idézetre, a mennyiben Kisfaludy is feltalálni reményli «kínja végét, halálát».

A 7. dal jeligéje:

Qual cervo ferito di saetta,
Col ferro avvelenato dentr' al fianco
Fugge, e più duolsè, quanto più s'affretta.

A 155. sonetto 9., 10. s 11. sorai.

Már Imre Sándor is megjegyzi, hogy e sonettóval egyezik Kisfaludy hetedik dala. Egyezik egyes részleteiben is, csakhogy a kép, melyet Himfy egész dalában tárgyal, a sonetto második felébe van foglalva. (Az olasz költészet hatása a magyarra. Budapesti Szemle. Szerk. Gyulai P. XVI. k.)

A 8. dal jeligéje:

Ma pur sì aspre vie, ne sì selvagge
 Cercar non so, ch'amor non venga sempre
 Ragionando con meco, ed io con lui.

A 22. sonetto (P. I.) utolsó sorai.

Vessük össze ezekkel a dal utolsó sorait:

De oly helyre, haszontalan,
 Nem juthatok, boldogtalan!
 A hová a szerelem
 Ne bujdosnék én velem.

Különben a dal kezdete is emlékeztet a sonetto első soraira:

A világot futosom,
 S tétovázva, csavarogva
 A vádságot bújdosom,

mondja Kisfaludy. Petrarcában pedig ezt olvassuk:

Solo e pensoso i più deserti campi
 Vo misurando.....

A II. ének jeligéje:

I fior vermigli, e bianchi
 Son per me acerbi, e velenosi stecchi.

A 31. sonetto (P. I.) első sorának fele s harmadik sora. V. ö. ezekkel az ének e fordulatát: «A virághim... velem csak mérget nyelet». Hasonló gondolatok körül forog az ének nagyobb része, a sonetto ellenben új fordulatokra tér át.

A 12. dalt Imre s Rényi a 3. canzone (P. I.) harmadik szakaszával vetik össze. Jól mondja Imre, hogy a hasonlóság csekély. V. ö. a dal első öt sorát a canzone e soraival: *Quante montagne ed acque, quanto mar, quanti fiumi M'ascondon que' due lumi.*

A 13. dal jeligéje:

Vago augelletto, che cantando vai.

A 89. sonetto (P. II.) első sora. Kisfaludy is a «cifra madarat» szólítja meg s csak ennyiben egyezik dala a sonettóval.

A 17. dal jeligéje:

Quand'io son tutto volto in quella parte
Ove 'l bel viso di Madonna luce.

A 14. sonetto (P. I.) kezdő sorai.

Vessük össze e sorokkal a dal elejéről a 3., 4. s 9. sorokat:

Valahányszor szemeimet
Azon tájra fordítottom, ...
Szép szemei ott ragyognak.

Vessük még össze a sonetto végét: Tacito vo, chè le parole morite... a dal végével: Nyelvem itten megakad... (Rényi 76., 77. l.)

A 20. dal mottója:

Or vedi Amor, che giovenetta Donna
Tuo regno sprezza.

Petrarca 4. madrigájának (P. I.) kezdete.

V. ö. ezzel a 20. dal első négy sorát:

Amor! s hát csak szenvedheted,
Hogy így megvet egy leány?
Hatalmadnak, elnézheted,
Hogy negéddel füttyöt hány?

V. ö. még a madrigál végét: «L' arco tuo saldo, e qualcuna saetta, Fa di te, e di me, signor vendetta» a dal e soraival:

Bosszúld meg rajt sérelmedet,
Hogy fenntarthatd győzelmedet,
Lódd nyiladat szívébe. (Rényi 77. l.)

A 23. dal jeligéje:

Lasso, che mal accorto fui da prima
Nel giorno, ch' a ferir mi venne Amore!
Ch' a passo a passo è poi fatto signore
Della mia vita, e posto in su la cima.

A 42. sonetto (P. I.) első négy sora.

E sonettóval egyezik a dal a főgondolatban s az egyes fordulatokban is. A dal első nyolcz sora megfelel az idézett négy sornak. Vessük össze még a sonetto e soraival:

Da ora innanzi ogni difesa è tarda,
Ma che sua parte abbia costei del foco.

a dal utolsó négy sorát:

De késő most eszmélkednem ;
Csak az a mód menekednem,
Hogy tüzemben, melly emészt,
Ő-is vegyen egy kis részt.

A 25. dal jeligéje ez:

Non credo, che pascesse mai per selva,
Si aspra fera, o di notte, o di giorno,
Come costei, ch'io piango all'ombra, e al sole.

Az 1. sestina (P. I.) 4. szakaszának első három sora.

Imre is hivatkozik e sorokra, megjegygezván, hogy ezekből van átvéve a 25. dal, s hogy csak végére van vetve oly részlet egy sorban, mely amott nincsen.

A 26. dal jeligéje ez:

Miro pensoso le crudeli stelle,
Che m' hanno fatto di sensibil terra.

Az 1. sestina (P. I.) harmadik szakaszának 3. s 4. sorai. Kisfaludy is a dal első nyolcz sorában panaszosan kérdi a teremtőtől, hogy miért formálta ily «érzékeny agyagból?» A dal 5—8. soraiban pedig szintén felidézi azon kor emlékét, melyben élete még vígan folydogált «az ártatlanság ölében». Továbbá a dal eleje egy dombot említ a költő szülőföldjén, mint Petrarca említi a sonetto elején a Laura szülőföldjén emelkedő dombot.

A 28. dal jeligéje ez:

Talor mi assale in mezzo a' tristi pianti
Un dubbio, come posson queste membra
Dallo spirito lor viver lontane.

A 11. sonetto (P. I.) 9., 10. s 11. sorai.

Megfelel ezeknek a dal első négy sora, melyekben költőnk azt kérdi, hogy mikép vonszolhatja terhét félholt teste, mikor távol esett attól, ki «lelke testének»? A «félholt testre» nézve vesd össze a sonettből ezeket: Col corpo stanco, ch' a gran pena porto. A dal következő négy sora

ugyane gondolatot variálja. Vessük össze még az utolsó négy sort:

A szerelem indulattját
A szerelmes állapotját,
Nincs a ki megfejthesse ;
Maga magának mese.

a sonetto ez utolsó soraival:

Ma rispondemi Amor: non ti rimembra
Che questo è privilegio degli amanti
Sciolti da tutte qualitati umane?

A 29. dal jeligéje:

Intendami chi può, che m' intend' io.

A 9. canzone (P. I.) 2. szakaszának 2. sora.

V. ö. ezzel a dal két utolsó sorát:

Értsd, ki érthetd szavamat, —
Értem én jól magamat.

A 4. ének jeligéje:

A qualunque animale alberga in terra,
Tempo da travagliare è quanto è 'l giorno:
Ma poi, ch'il ciel accende le sue stelle,
Qual torna à casa è qual s' annida in selve
Per aver posa almeno infin all' alba.

Az 1. sestina 1. szakasza. A sestina első két szakasza azt mondja, hogy minden állata a világnak nappal bolyong s fárad a földön, éjjel pedig nyugalomra tér, csak a költő nem nyughatik se éjjel, se nappal. Ugyanílyet mond a mi költőnk is az ének 2—4-ik szakaszaiban, részletezve az állatok különböző nemeit.

A 32. dal jeligéje:

Quand avrò queto il cor, asciutti gli occhi,
Vedrem ghiacciar il foco, arder la neve.

A 2. sestina (P. I.) 2. szakaszának 3. s 4. sorai.

V. ö. ezekkel a dal befejezéseit:

Előbb megég tehát a jég,
Mefagy a tűz, bomlik az ég —
Előbb porrá hamvadok,
Mint sem rajta tüladok.

A 41. dal jeligeje:

O poggì, o valli, o fiumi, o selve, o campi,
O testimon della mia grave vita.

A 6. canzone (P. I.) 3. szakaszának 7. s 8. sorai. Kisfaludy is megszólítja a hegyeket, völgyeket s fákat, hogy tegyenek tanúságot ritka szenvedéseiről.

A 42. dal jeligeje:

Così potess' io ben chiuder in versi
I miei pensier, come nel cor li chiudo;
Ch' animo al mondo non fu mai sì crudo,
Ch' i non facessi per pietà dolersi.

A 64. sonetto (P. I.) négy első sora. Kisfaludy is csak annyit mond dalában, hogy ha versekbe úgy szedhetné gondolatait és indulatait, mint azok szívében és elméjében élnek:

Hát minden szív ömledezne...
Megsajnálna engemet.

A 44. dal jeligeje:

Per alti monti, e per selve aspre trovo
Qualche riposo: ogni abitato loco
E nemico mortal degli occhi miei.

A 13. canzone (P. I.) 2. szakaszának három első sora. Költőnknek is «csömört okoz» a társaság és a «kietlen magánosság» Elizium lelkének.

A 45. dal jeligeje Tibullból van véve. Azonban e dalra s nem a 44.-re (mint a *Szemlében* olvasható) vonatkozik Imre azon megjegyzése, hogy a dal egész gondolatában megfelel Petrarca 23. sonettójának. (S'io credessi per morte esser scarco.) Különben az «egész gondolattal» sok van mondva, csak a sonetto 3. s 4. sorainak felelnek meg Kisfaludynál a dal 6—8. sorai. Petrarca:

Con le mie mani avrei già posto in terra
Questa membra noiose, e quello incarco.

Kisfaludy:

Ennen kezem kergetné-ki
Lelkemet fogházából,
Hogy lenne már béke néki,
Szabadúlna kinnyából.

A 47. dal jeligéje:

Ed a pena vorrei
Cangiar questo mio viver dolce amaro.

A 13. canzone (P. I.) 2. szakaszának 7. s 8. sorai.

V. ö. ezzel a dal e sorait:

Most nehezen cserélem el
Édes kínos életemet. (R. 78.)

A 6. ének jeligéje:

S' Amor non è, che dunque è quel ch'i sento?
Ma s'egli è Amor, per Dio, che cosa, e quale?
Se buona, ond' è l' effetto aspro, mortale?
Se ria, ond' è sì dolce ogni tormento?

A 88. sonetto (P. I.) négy első sora. E sonetto hat első sorát híven követi költőnk a 6. ének első tizenhat sorában:

Szerelem-e az, avagy nem,
... S vallyon, ha ez nem szerelem... stb.

(Imre S. id. h. 295.)

Az 51. dal jeligéje:

Che se l' error durasse, altro non cheggio.

A 13. canzone (P. I.) 3. szakaszának utolsó sora.

V. ö. ezzel a dal e sorait:

Egek, melly nagy boldogságom!
Tartana bár kábaságom! —

Különben is emlékeztet az egész dal a canzone 3. s 4. szakaszára. Ezekben Petrarca szintén «megismeri tünetmény formájában» Laura «alakját» a patakban s másutt. (Disegno con la mente il suo bel viso).

Az 52. dal jeligéje:

Sarò qual fui, vivrò com' io son visso,
Continuando il mio sospir trillustre.

A 95. sonetto (P. I.) két utolsó sora.

V. ö. ezekkel a dal 10. s 11. sorait:

Csak az vagyok, a ki valék,
S az maradok, míg élek.

A 12. sort (Bár mi sorsot cserélek) a sonetto fordulatai kivonatának is vehetjük. A dálnak kezdete Petrarca 76. so-

nettójának (P. I.) négy első sorára emlékeztet. (Rényi 78., 79. ll.)

Senuccio, i' vo' che sappi in qual maniera
Trattato sono, e qual vita è la mia.
Ardomi e struggo ancor com' io solia ;
Laura mi volve ; e son pur quel ch' i' m' era.

Az 53. dal jeligéje ;

Esser può in prima ogn' impossibil cosa,
Ch' altri che morte, od ella sani l' colpo,
Ch' Amor co' suoi begli occhi al cor m' impresse.

A 143. sonetto (P. I.) három utolsó sora.

V. ö. ezekkel a dal kezdő sorait :

Minden inkább lehetséges,
Mint sem hogy mást szeressek ;
Hogy én beteg, egészséges
Más szív által lehessenek.

Vessük össze még e sorokkal :

A tengerek kiapadnak, —
A csillagok leszakadnak.

Petrarca e sorait :

Senz' acqua il mare, e senza stelle il cielo. (R. 79. l.)

Az 54. dalnak, mint Rényiből látjuk, Petrarcaéból vett jeligéje is van :

E se 'l tempo è contrario ai be' desiri,
Non fia ch' almen non giunga al mio dolore
Alcun soccorso di tardi sospiri.

Ez idézetből csak a «késő sóhajok» vigaszának van nyoma dalunkban.

Az 56. dal jeligéje :

E l' angelico canto, e le parole
Col dolce spirito ond' io non posso aitar mi
Son l' aura innanzi a cui mia vita fugge.

A 89. sonetto (P. I.) három utolsó sora. Van némi hasonlóság a sonetto s a dal egyes fordulatai közt. Mint a

IX sonetto

nap szaggatja a ködöt, mint a szelek felforgatják a tengert, úgy szaggatja költőnk keblét a szép szem hunyorgása s úgy zavarja eszét a bájos hang éneke. (Com' al sol neve, E come nebbia al vento, Dagli occhi vostri uscio 'l colpo mortale, E l'angelica canto...)

Az 57. dal jeligéje:

Nè spero i dolci dì tornino indietro:
Ma pur di male in peggio quel ch' avanza.

Kisfaludy is sóhajtva emlékszik vissza az elmúlt «édes napokra».

Az 58. dal jeligéje:

Ite, calde sospiri, al freddo core
Rompete il ghiaccio.

A 102. sonetto (P. I.) kezdete. Így küldi Kisfaludy is szívének forró kívánatait «Szűz mellyének jegébe», hogy «törjék a jeget». Szomorú gondolatait is elküldi, hogy meggyőzzék a kegyetlen eszét. (Ite dolci pensier parlando fore.)

Az 59. dal jeligéje:

Questo per amar s' acquista.

A Trionfo d'Amore Capitolo Primo 42. sora.

V. össze ezzel a dal két utolsó sorát:

A ki szeret, ezt nyeri:
Rabját Amor így veri.

(Vége következik.)

ANGYAL DÁVID.

TOLDI XII. ÉNEKE.

Arany Jánosra rendkívüli szükség van a magyar nyelvi és irodalmi tanításban; mi tanárok nem is tudnánk nélküle el-
lenni. Nemcsak azért, mert a magyar nyelv és vers haszná-
latára nézve ő a szabályunk és példánk, az a mester, a kinek
szavára esküszünk, nem is csak azért, mert több műfajra,
balladára, népies elbeszélésre, naiv époszra elévülhetetlen
mintákat hagyott reánk, hanem azért is, mivel a hazai közép
iskoláknak nem minden rétegében magyar ifjúságába az ő